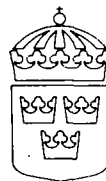

Jordbruksutskottets betänkande 1986/87:5

om bevarande av genetiska resurser

JoU
1986/87:5

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande två motionsyrkanden om bevarande av genetiska resurser. Den ena motionen syftar till inrättandet av en genbank för husdjur, medan den andra tar upp mera övergripande frågor om hushållning med genetiska resurser inom flora och fauna samt med mikroorganismer m. m.

Utskottet föreslår att motionerna lämnas utan åtgärd men understryker samtidigt värdet av att den genetiska variationen hos växter och djur bibehålls och främjas.

Till betänkandet har fogats en reservation (m, fp, c).

Motionerna

Motion 1985/86:Jo621 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c), vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att få till stånd en genbank för husdjur.

Motion 1985/86:Jo777 av Karl Erik Olsson m. fl. (c), vari yrkas såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen begär att regeringen utarbetar en strategi för bevarande av genetiska resurser i enlighet med motionen.

Bakgrund

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet tillkallade den 26 februari 1973 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande en sakkunnig med uppdrag att utreda frågan om bevarande av genetiskt material. Den sakkunnige, som antog namnet genbanksutredningen, avgav i april 1975 delbetänkandet (Ds Jo 1975:5) Genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Betänkandet låg sedermera till grund för överläggningar mellan nordiska experter om inrättande av en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Nordiska ministerrådet beslutade den 31 maj 1978 att fr. o. m. den 1 januari 1979 inrätta en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Genbanken förlades till Stora Råby, Lund.

Genbankens syfte är att bevara och dokumentera den genetiska variationen hos allt för Norden värdefullt material som förädlingsmaterial. Genbanken är en serviceinstitution för växtförädlare och andra växtforskare i Norden. Ett nära samarbete med dessa intressenter präglar verksamheten.

Inlagrat material och dokumentation rörande detta är fritt tillgängligt.

I april 1975 biföll dåvarande jordbruksministern en framställning från genbanksutredningen att få fortsätta sitt arbete rörande bevarandet av material av kulturväxter med att utreda skogsbrukets behov av genbank.

Vidare fick utredningen i oktober 1978 genom tilläggsdirektiv utredningsuppdraget utvidgat till att även avse en kartläggning av arbetet med bevarandet av genetiskt material på husdjursområdet.

Genbanksutredningen avgav i december 1978 betänkandet (Ds Jo 1978:12) Skogliga genresurser – bevarande, utnyttjande och förnyelse. Mot bakgrund av den skogliga utvecklingen i vårt land och mot redovisade följder av nuvarande skogsbruk, skogsförädling och samhällsutveckling föreslogs i betänkandet att en skoglig genbank inrättades för bevarande, skötsel och utnyttjande av våra skogliga genresurser.

Riksdagen godtog i maj 1980 (prop. 1979/80:100, bilaga 13 punkt D 1, JoU 1979/80:29) regeringens förslag att inrätta en skoglig genbank placerad vid skogsstyrelsen. Genbanken inrättades den 1 juli 1980. Till genbanken har knutits en rådgivande grupp med representanter för berörda intressen.

Resultatet av genbanksutredningens kartläggning av arbetet med bevarande av genetiskt material på husdjursområdet redovisades i september 1980 i utredningens delbetänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur. Kartläggningen omfattade nuläge och behov av åtgärder i fråga om hästar, kött- och mjölkproducerande husdjurslag inbegripet får, getter och renar, samt fjäderfå och bin. Med hänsyn till vad som framkommit vid kartläggningen föreslog utredningen att en genbank inrättades med uppgift att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på husdjurens område. Genbanken borde medverka till att bevarat genmaterial utnyttjas i förädlingsarbetet och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Betänkandet har remissbehandlats. Betänkandet jämte remissyttranden har därefter överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande. Styrelsen har anvisat medel till stöd till avelsföreningar för olika häst- och nötkreatursraser, till Svenska svinavelsföreningen, Svenska fåravelsförbundet, Sveriges getavelsförbund, Sveriges kaninavelsföreningars riksförbund och Föreningen Svensk fjäderfäskötsel. Bidragen är avsedda för avelsbefrämjande åtgärder, rådgivnings- och upplysningsverksamhet m. m. Det åvilar resp. organisationer att på bästa sätt använda medlen inom ramen för bidragens ändamål. Organisationerna har därför en viss frihet att efter eget bedömande använda medlen i enlighet med betänkandet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner med ungefär samma inriktning som de nu aktuella behandlades av jordbruksutskottet vid riksmötet 1984/85. I det av riksdagen godkända betänkandet (JoU 1984/85:12) anförde utskottet bl. a.

I föreliggande motioner framförs olika förslag till åtgärder i syfte att för framtiden bevara vissa utrotningshotade växt- och djurarter. Bl. a. yrkas i samtliga motioner på åtgärder till skydd för den svenska fjällkorasen (SKB) vilken enligt motionärerna är hotad till sin existens. Motionärerna tar upp

frågan mot bakgrunden av en planerad avveckling av SKB-rasen vid lantbruksuniversitetets försöksbesättning i Röbbäcksdalen.

Utskottet vill beträffande frågan om bevarande av SKB-rasen vid lantbruksuniversitetets försöksgårdar nämna att denna nyligen behandlats av regeringen med anledning av skrivelser till jordbruksdepartementet i ämnet. Sveriges lantbruksuniversitet har avgivit yttrande i ärendet den 14 juni 1984. Av yttrandet framgår att universitetets styrelse på grundval av en utredning rörande djurmaterial och rasval vid lantbruksuniversitetets försöksbesättningar av mjölkkor efter förslag från programkommittén i Husdjur den 29 maj 1980 har beslutat att försöksverksamheten med mjölkkor skall koncentreras till djur av SRB- och SLB-ras och SKB-besättningen i Röbbäcksdalen skall placeras vid försöksbesättningen i Öjebyn. Vidare har styrelsen uppdragit åt rektorsämbetet att ta upp överläggningar med berörda myndigheter och intressenter i syfte att finna en långsiktig lösning angående SKB-materialets bevarande.

Med hänsyn härtill har regeringen den 6 september 1984 beslutat att inte vidta någon åtgärd med anledning av skrivelserna.

Utskottet finner mot nu angiven bakgrund att motionerna, såvitt de avser försöksverksamheten vid lantbruksuniversitetet, inte påkallar någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Rent allmänt vill dock utskottet framhålla värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och främjas. Som framhålls i en av motionerna kan en art, när den en gång försvunnit, inte återskapas. Det är därför nödvändigt att effektiva åtgärder vidtas för bevarande av sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Viktigt härvidlag är att man skapar en organisation som verksamt bidrar till att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på ifrågakvarande områden. Denna organisation bör bl. a. medverka till att bevarat grundmaterial utnyttjas i förädlingsarbete och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Som framgår av den föregående redogörelsen har det på växtområdet under det senaste decenniet på grundval av den s. k. genbanksutredningens undersökningar bildats två särskilda genbanker för de uppgifter som nyss berörts. Den ena är den år 1979 inrättade nordiska genbanken i Stora Råby utanför Lund, som handhar det genetiska materialet i fråga om jordbruks- och trädgårdsväxter, och den andra är den året därpå vid skogsstyrelsen inrättade skogliga genbanken.

När det gäller bevarandet av genresurser på husdjurens område har någon särskild genbank inte inrättats för ändamålet. Däremot har genbanksutredningens betänkande med förslag till åtgärder och remissyttrandena över förslaget överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande.

Skillnaden mot den organisationstyp som valts för exempelvis den skogliga genbanken, för vilken skogsstyrelsen är huvudman, synes mera formell än reell. Genbanksutredningen framhåller sålunda i sitt betänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur att lantbruksstyrelsen enligt utredningens mening bör vara huvudman och ytterst ansvarig för bevarandet av genetiskt material hos husdjuren i Sverige. Styrelsen har inom verket tillgång till den expertis som behövs för att fullfölja uppgiften, anför utredningen.

Utskottet finner med hänsyn till vad nu anförts anledning anta att syftet med motionerna, såvitt de allmänt avser åtgärder för att bevara vissa hotade växt- och djurarter, blir tillgodosett utan något särskilt initiativ från riksdagens sida. Motionerna bör därför kunna lämnas utan ytterligare åtgärd även på denna punkt.

Utskottet behandlar här två motionsyrkanden från allmänna motionstiden 1986 om bevarande av genetiska resurser.

I motion Jo621 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (c) anförts att utvecklingen inom jordbruket lett till att vissa genetiska resurser i form av äldre husdjursraser försvunnit. Under 1800- och 1900-talet har ett flertal svenska landskaps- eller lantraser försvunnit, t. ex. Ölandspanny, Gotlandsko, skogssvin och långörat lantrassvin. Men även de förädlade husdjursraserna är i behov av skydd. Genom seminverksamhet och avel likriktas det genetiska materialet. Genom import av avelsdjur kan äldre, förädlade raser förändras. Det behövs, enligt motionen, en organiserad genbanksverksamhet för att skydda äldre raser och förädlingspopulationer av husdjur i Sverige. Motionärerna hänvisar till genbanksutredningens förslag (Ds Jo 1980:6) och föreslår att en genbank för husdjur inrättas på nordisk bas efter mönster av nordiska genbanken för jordbruks- och trädgårdsväxter.

Enligt motion Jo777 yrkande 1 av Karl Erik Olsson m. fl (c) bör regeringen utarbeta en strategi för bevarande av genetiska resurser hos såväl växter som djur.

En strategi för hushållning med genetiska resurser i Sverige bör beskriva dels allmänna övergripande mål, dels mål som rör grupper av organismer och enskilda sektorer såsom jordbruk, fiske etc. Strategin skall innehålla ett konkret handlingsprogram.

De resurser i form av genetisk variation som bör bevaras är:

- a) arter
- b) genetisk variation i form av olikheter mellan populationer och individer inom arter
- c) värdefulla mutationer och anlagskombinationer framställda hos växtförädlare och andra forskningsinstitutioner.

Strategin för genresursbevarande bör vara inriktad på att kartlägga och bevara den existerande genetiska variationen och inte endast hotade arter, raser och sorter.

I motionen anges under olika rubriker vilken målsättning som bör gälla för bevarande av äldre sorter (raser) på följande områden, nämligen kulturväxter, skogsträd, husdjur, vilda växter och djur. En strategi för bevarande av genetiska resurser bör även innefatta mikroorganismer.

Utskottet har, som framgår av redogörelsen ovan, behandlat likartade motionsyrkanden vid riksmötet 1984/85 (JoU 1984/85:12).

I betänkandet anförts att berörda myndigheter och forskningsorgan har vidtagit olika åtgärder för att bibehålla mångfalden av växter och djur. Två särskilda genbanker har bildats på växtområdet, den ena för jordbruks- och trädgårdsväxter och den andra för det skogliga området.

När det gäller bevarandet av genresurser på husdjurens område har någon särskild genbank inte inrättats för ändamålet. Som närmast ansvarig myndighet har lantbruksstyrelsen inrättat en genbanksnämnd. Enligt vad utskottet erfarit har emellertid styrelsen mycket begränsade resurser för denna verksamhet. De insatser som gjorts under senare tid har bl. a. bestått i

inventeringar m. m. som utförts av avelsföreningar och hushållningssällskap. Vissa forskningsprojekt inom den genetiska forskningen har innefattat liknande insatser på detta område. Vidare har statens naturvårdsverk år 1985 låtit publicera en rapport "Bevarande av genetiska resurser" vilken ursprungligen utarbetades som underlagsmaterial för naturresurs- och miljökommittén (rapport 3004). På det genetiska området förekommer också ett internationellt samarbete, inte minst i de nordiska länderna. Under nordiska ministerrådet finns en särskild arbetsgrupp som behandlar frågan om bevarande av genetisk variation hos husdjur. Enligt uppgift har både Finland och Danmark anslagit statliga medel för genbanksverksamhet m. m. I Norge finns en genbank för fjäderfä som finansieras med statliga medel.

Utskottet har tidigare framhållit värdet av mångfalden av växter och djur bibehålls och främjas. Denna bedömning gäller självfallet allttjämt. Som utskottet anförde vid riksmötet 1984/85 är det nödvändigt att effektiva åtgärder vidtas för bevarande av sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Både produktionsmässiga, vetenskapliga och kulturhistoriska skäl talar för att t. ex. husdjurens genetiska resurser kan bevaras. Utskottet utgår från att lantbruksstyrelsen och berörda forskningsorgan även i fortsättningen uppmärksammar dessa frågor. För närvarande anser sig utskottet dock inte ha tillräckligt underlag för att föreslå några särskilda åtgärder rörande organisationen eller finansieringen av den ifrågasvarande verksamheten.

Vad utskottet anförut innebär att motion Jo621 bör lämnas utan vidare åtgärd från riksdagens sida.

I anslutning till motion Jo777, som syftar till en övergripande målsättning för bevarande av genetiska resurser över huvud taget, vill utskottet – utöver det ovan anförda – hänvisa till den förstärkning av forskningen på jord- och skogsbrukets område som riksdagen nyligen beslutat om (prop. 1985/86:74, JoU 1985/86:13). Beslutet innebär bl. a. att särskild uppmärksamhet bör ägnas växtförädlingen, markresurserna och mikroorganismernas roll. Enligt utskottets mening påkallar ej heller motion Jo777 yrkande 1 någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *en genbank för husdjur*
att riksdagen lämnar motion 1985/86:Jo621 utan vidare åtgärd,
2. beträffande *en strategi för bevarande av genetiska resurser*
att riksdagen lämnar motion 1985/86:Jo777 yrkande 1 utan vidare åtgärd.

Stockholm den 4 november 1986

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad (s), Arne Andersson i Ljung (m), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Kerstin Gellerman (fp), Åke Selberg (s), Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk) och Ivar Virgin (m).

JoU 1986/87:5

Reservation

En strategi för bevarande av genetiska resurser (mom. 2)

Karl Erik Olsson (c), Arne Andersson i Ljung (m), Lars Ernestam (fp), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Gellerman (fp), Lennart Brunander (c) och Ivar Virgin (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Utskottet har" och på s. 5 slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar i allt väsentligt de synpunkter som framförs i motion Jo777. Som motionärerna anfört är de genetiska resurserna basen för mänsklighetens överlevnad. Dessa resurser, som med rätt skötsel är ständigt förnybara, förstörs nu snabbare än någon annan naturresurs. Utskottet anser att en samordnad strategi för hushållning med genetiska resurser måste utarbetas. Denna strategi bör bl. a. innehålla ett konkret handlingsprogram som omfattar a) arter b) genetisk variation mellan populationer och individer inom arter c) värdefulla mutationer och anlagskombinationer framställda hos växtförädlare och andra forskningsinstitutioner. Särskilda åtgärder krävs för att skydda och bevara de för jord- och skogsbruket så viktiga mikroorganismerna. Vad utskottet anfört med anledning av motion Jo777 yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ett handlingsprogram i enlighet med det anförda bör självfallet omfatta åtgärder för att bevara genetiska resurser på husdjursområdet. Överväganden om behovet av t. ex. en genbank för husdjur torde ingå som ett naturligt led i sådana bedömningar. Genom utskottets ställningstagande tillgodoses därmed även motion Jo621.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *en strategi för bevarande av genetiska resurser* att riksdagen som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1985/86:Jo777 yrkande 1.